

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Pakistan 2010

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Situationen för de mänskliga rättigheterna i Pakistan är, trots vissa förbättringar under den demokratiskt valda regeringen 2008 och 2009, fortfarande dålig. Regeringen har instiftat ett *Ministerium för mänskliga rättigheter*, ytterligare FN konventioner har ratificerats och lagar med målsättningen att förbättra de mänskliga rättigheterna i landet har antagits, men rättsäkerheten är fortfarande dålig och myndighetsutövningen godtycklig. Personer som tillhör etniska eller religiösa minoriteter, kvinnor och barn har ofta särskilt svårt att åtnjuta sina rättigheter.

Våldsam extremism är i dagsläget det största hotet mot de mänskliga rättigheterna i Pakistan. Terrorist- och extremistiska nätverk i landet gör sig skyldiga till mycket allvarliga och omfattande övergrepp. De amerikanska drönarattackerna, som tyst accepteras av regeringen trots en resolution mot drönarattacker i nationalförsamlingen, har under 2010 trappats upp och över 800 personer har dödats.

Under 2009 genomförde regeringen stora militäroperationer i Swat/Malakand och Södra Waziristan för att slå ner och utrota fristäder för extremister och terroristnätverk. Operationerna ledde till att ca 2,9 miljoner människor flydde sina hem. Många kunde senare återvända bara för att återigen tvingas lämna sina hem i och med översvämningarna 2010.

En milstolpe för Pakistan var Högsta domstolens ogiltigförklarande av undantagstillståndet 2007 och av den så kallade *National Reconciliation Ordinance*, NRO. Den 18:e och 19:e ändringen av konstitutionen, som röstades igenom under 2010, stärker författningsskyddet för de mänskliga rättigheterna i landet.

Ofta ligger dock inte problemet i att det saknas lagstiftning utan i att tillgängliga lagar inte tillämpas.

Trovärdiga rapporter menar att armén säkerhetstjänsten och polisen begår mänskliga rättighetsrelaterade övergrepp mot individer, ofta utan att någon åtalas för brotten. Tvångsarbete är, trots vissa förbättringar, fortfarande ett problem. Förhållandena i fängelserna är ytterst dåliga och överbeläggningen stor..

Det finns numera ett de facto moratorium mot dödsstraff i Pakistan. Det innebär att inga domar om dödsstraff verkställs för närvarande. Under 2009 rapporterades inga avrättningar (uppgifter saknas för 2010). Korruptionen i landet har enligt organisationen *Transparency International* förvärrats under 2009 och 2010.

Inte i något annat land i världen dödades så många journalister som i Pakistan under 2010. Uppmärksammade händelser som mordbranden i Gojra och fallet med den dödsdömda kristna fembarnsmamman Asia Bibi visar hur lagen mot hädelse (blasfemi) missbrukas. Ett ändringsförslag av lagarna har lagts fram i parlamentet, men motståndet är mycket stort. Den 4 januari 2011 mördades Punjabs guvernör, Salman Taseer, på grund av hans krav på reform av blasfemilagen.

En ny arbetsrättslag introducerades i maj 2010. Lagen syftar till att underlätta bildandet av fackföreningar och förhindra barn- och tvångsarbete. Övervakningskommittéer ska sättas upp för att säkra att det nya regelverket efterlevs.

Hälsosituationen i landet har förvärrats de senaste åren och bland annat undernäring och polio fortsätter att öka. Regeringen satsade 2009 mindre pengar än tidigare år på hälsosektorn. Skolgång har blivit obligatoriskt men trots detta uppskattas att 35-40 procent av barn i skolålder inte har tillgång till utbildning. I provinsen Khyber-Pakhtunkhwa (KPK) förstörde extremister över 180 skolor under 2009.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Pakistan har sedan 2007 ratificerat ytterligare tre av FN:s centrala konventioner om de mänskliga rättigheterna.

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, samt de fakultativa

protokollen om enskild klagorätt och avskaffandet av dödsstraffet. Pakistan undertecknade konventionen den 17:e april 2008 och ratificerade den den 23:e juni 2010, dock med flertalet långtgående generella reservationer som bland annat Sverige och EU har ifrågasatt. De två fakultativa protokollen har inte undertecknats eller ratificerats.

- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*. Pakistan ratificerade konventionen den 17 april 2008 med en generell reservation att tolka konventionen inom ramen för landets konstitution. Pakistan har inte undertecknat eller ratificerat det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*. Pakistan har ratificerat konventionen.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.

Pakistan har ratificerat konventionen och dragit tillbaka tidigare reservationer. Pakistan har inte undertecknat eller ratificerat det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.

- Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*. Pakistan undertecknade konventionen den 17:e april 2008 och ratificerade den 23:e juni 2010 men har lagt in generella reservationer som minimerar landets åtaganden. Bland annat Sverige och EU har ifrågasatt reservationerna.. Pakistan har inte undertecknat eller ratificerat det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)*.

Pakistan har ratificerat konventionen och dragit tillbaka tidigare reservationer. Pakistan har undertecknat men inte ratificerat de båda tilläggsprotokollen om barn i väpnade konflikter respektive om handel med barn och barnpornografi.

- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*.
Pakistan har undertecknat men inte ratificerat konventionen.
- Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances*.
Pakistan har varken undertecknat eller ratificerat konventionen.
- Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1966 Pakistan har varken undertecknat eller ratificerat konventionen eller protokollet.
- Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court (ICC)*
Pakistan har inte undertecknat eller ratificerat Romstadgan.

År 1999 besökte den särskilda rapportören om våld mot kvinnor Pakistan. Sedan dess har landet inte tillåtit besök av FN:s specialrapportörer, trots upprepade förfrågningar. I maj 2008 granskades Pakistan av FN:s Råd för mänskliga rättigheter, inom ramen för *Universal Periodic Review (UPR)*.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Sedan år 2003 har stridigheter pågått i gränsområdena mot Afghanistan där regeringens säkerhetsstyrkor bekämpar al-Qaida, talibanrörelsen och andra militanta extremistgrupper. I takt med att situationen i Afghanistan har förvärrats sedan 2005 har även läget i dessa områden försämrats. Läget trappades upp ytterligare under 2009 med omfattande militära operationer i Swat/Malakand och Södra Waziristan. Resultatet blev de största flyktingströmmarna i landets historia med närmare 2,2 miljoner internflyktingar. I Swat/Malakand hade majoriteten kunnat återvända till sina hem när de förödande översvämningarna 2010 återigen tvingade många tusen personer på flykt. I Södra Waziristan har började flyktingarna återvända 2010.

Ett stort antal trovärdiga rapporter vittnar om omfattande övergrepp från den pakistanska militären, säkerhetstjänsten och paramilitära styrkor. Det handlar bland annat om utomrättsliga avrättningar, godtyckliga frihetsberövanden och tortyr. Straffriheten för dessa brott förefaller nästan fullständig.

Under 2010 intensifierades de amerikanska så kallade drönarattackerna ytterligare, trots motstånd från det pakistanska parlamentet. Attackerna, som har regeringens tysta acceptans, dödade enligt *The Long War Journal* 801 personer under 2010, att jämföra med 463 personer 2009.

Tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling och bestraffning är vanligt i Pakistan. Ett stort antal fall av tortyr av personer som tagits i förvar av polisen rapporteras årligen, några med dödlig utgång. Polisen ingriper inte heller alltid för att beivra brott och övergrepp. När två bröder torterades till döds av en mobb i Sialkot, Punjab, den 20 augusti 2010 undvek polisen att gripa in och förhindra våldet. Åtgärder har vidtagits för att få de rättsvårdande myndigheterna att utreda misstänkta tortyrbrott och godtyckliga frihetsberövanden, men straffriheten för dessa brott är fortsatt utbredd.

Slaveriliknande förhållanden existerar i Pakistan, främst inom jordbruket i Sindh, tegelbruken i Punjab och gruvindustrin i Balochistan. ”Skulds lavar”, så kallad *bonded labour*, arbetar mot mat och husrum eller endast mycket låg lön. Enligt människorättsorganisationen *Human Rights Commission of Pakistan* (HRCP) förekommer det att jordägare säljer sina arbetare. Tvångsarbete är förbjudet enligt lag men myndigheterna gör lite för att förbättra situationen.

Fängelselagen som styr förhållanden i landets fängelser är från 1894. Enligt en rapport från HRCP från 2009 respekteras inte fångars rättigheter i landets fängelser. De mest akuta problemen är stor överbeläggning - över 200 procent, att det saknas toaletter och sjukvård, att kosten är bristfällig och att det förekommer övergrepp av vakter och medfångar. Enligt FN:s organ för bekämpning av narkotika och brottslighet (UNODC) väntade 73 procent av intagna vuxna och 96 procent av alla intagna ungdomar på rättegång i slutet av 2009. Antalet fängslade kvinnor hade i slutet av 2009 efter riktade insatser från myndigheterna, sjunkit från 1200 till 700-800. Många kvinnliga interner har med sig sina småbarn i fängelserna.

4. Dödsstraff

Den pakistanska lagstiftningen medger dödsstraff för 27 brott, till exempel för terrorism, kidnappning, drog- och vapensmuggling. Dödsstraff är obligatoriskt för mord, våldtäkt, sexuella relationer mellan ogifta (zina) och hädelse. Sedan november 2008 kan även cyberbrott leda till dödsstraff.

Den 21 juni 2008 föreslog premiärminister Yousaf Raza Gilani till Nationalförsamlingen att samtliga personer dömda till döden, förutom de som dömts för ”avskräckande brott”, ska få sin dödsdom omvandlad till livstids fängelse. I september 2009 föreslog president Asif Ali Zardari att dödsstraffet ska avskaffas och ersättas med fängelsestraff på mellan 24 och 30 år. Inga konkreta steg har dock tagits för att förverkliga dessa initiativ.

Enligt Amnesty International utdömdes 276 dödsdomar i Pakistan under 2009, men det finns numera ett de facto moratorium mot avrättningar. Det innebär att de dödsstraff som utdömts för närvarande inte verkställs. För första gången

på länge finns det inga uppgifter på att någon avrättning ska ha ägt rum. Uppgifter för 2010 saknas. Det finns fortfarande över 7700 personer dömda till döden i Pakistan. För minderåriga (under 18 år) avskaffades dödsstraffet officiellt i juli 2000.

Ett särskilt problem är den bristande rättssäkerheten i processer där dödsstraff kan komma ifråga. Ett fungerande rättshjälpssystem saknas i Pakistan. Domstolar i första instans dömer ofta summariskt, på grund av arbetsbelastning, bristande kapacitet eller till följd av korruption.

Med undantag för enskilda organisationer är inhemsk opinion mot dödsstraffet i det närmaste obefintlig.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Trots att grundlagen ger skydd mot godtyckliga frihetsberövanden och försvinnanden i artikel 9, 10, och 199 (habeas corpus) är ofrivilliga försvinnanden ett allvarligt problem i Pakistan. Det är främst nationalisterna och personer som verkar för autonomi från Balochistan och Sindh som faller offer för de ofrivilliga försvinnandena, men även personer med misstänkt anknytning till terrorgrupper och journalister drabbas. I december 2009 offentliggjordes en lista över 992 saknade personer i Balochistan, av vilka premiärministern senare uppgav att 262 hade lokaliserats. Högsta domstolen har uppmanat inrikesministeriet att vidta åtgärder för att lokalisera de saknade personerna. Vid ett tillfälle har högsta domstolen bett Pakistans underrättelsetjänst, ISI, att redogöra för vad som hänt med elva personer som "försvunnit" från fängelset i Adiala. Den tidigare saknade Aafia Sadiqi "återfanns" av amerikansk militär i Afghanistan och har blivit en landssymbol sedan hon dömdes till 86 år fängelse i USA.

En av FN tillsatt specialkommission för att utreda mordet på tidigare premiärministern Benazir Bhutto underkänner i sin rapport de pakistanska myndigheternas säkerhetsarrangemang runt Bhutto och den efterföljande brottsutredningen. I rapporten utpekade flera personer i Musharafs närhet som misstänkta för mordet.

Vissa restriktioner finns för in- och utrikesresor. Inom landet tillämpas tidvis reseförbud för att hindra personer som tillhör den politiska oppositionen och religiösa ledare från att delta i möten och andra aktiviteter. Eftersökta personer uppförs på en särskild utresekontrollista utan föregående domstolsbeslut. Listorna för kontroll av utresor används för att utöva påtryckningar mot regimkritiker och för att förhindra människor från att delta i opinionsbildande aktiviteter utomlands. Statligt anställda och studenter måste ansöka om tillstånd för utrikes resor.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Den pakistanska grundlagen från 1973 innehåller bestämmelser som ska garantera medborgarnas rättigheter i förhållande till staten, inklusive förbud mot tortyr, godtyckliga frihetsberövanden, rätten att få sin sak prövad inför opartisk domstol och principen om likhet inför lagen. I verkligheten åsidosätts dessa grundläggande fri- och rättigheter ofta.

Rätten till en försvarare är begränsad och majoriteten av anklagade personer har inte tillgång till juridiskt biträde. Det är bara under den utredande fasen som möjlighet till rättsligt bistånd finns och då bara för de som har möjlighet att betala för detta själv. I mål där dödsstraff kan komma i fråga tilldelas den åtalade försvarsadvokat av domstolen. Principen om likhet inför lagen respekteras inte. Inflytelserika personer kan ofta med hjälp av politiska påtryckningar eller pengar köpa sig fria från straff.

Det pakistanska domstolväsendet är eftersatt, har bristande beslutskraft och en låg grad av oberoende, med undantag av högsta domstolen sedan dess ordförande Iftikhar Mohammad Chaudry återinsattes. Korruption hämmar utvecklingen och enligt den enskilda organisationen *Transparency International*s korruptionsrapport för 2010 har korruptionen under det senaste året i Pakistan förvärrats. Det är framför allt inom polisen och inom stats- och provinsförvaltningen som korruptionen bedöms vara mest utbredd, men även inom rättsväsendet förvärras situationen. Enligt *Transparency International* anser 70 procent av den pakistanska befolkningen att den nuvarande PPP-ledda koalitionen är mer korrupt än Musharafs militärregim.

Särskilda antikorrupsionsdomstolar skapades 1999 som en del av militärregimens kampanj mot korruption. Tillämpningen av anti-korrupsionslagen har dock varit selektiv. Korruptionsmisstänkta politiker som lierat sig med militären har i praktiken inte granskats av domstolarna, samtidigt som hot om åtal utnyttjats som påtryckningsmedel mot andra.

Ett advokatsamfund finns och har under de senaste åren utgjort en central del av demokratirörelsen i Pakistan. Efter landsomfattande protester återinsattes i mars 2009 ordförande för Högsta domstolen, Chief Justice Iftikhar Mohammad Chaudry, som avsattes av Musharaf. Samma år ogiltigförklarade högsta domstolen Musharafs undantagstillstånd från 2007 och den så kallade *National Reconciliation Ordinance*, NRO, som gav straffrihet till myndighetspersoner och politiker som anklagades för korruption, förskingring, terrorism etc.

Parallellt med de sekulära domstolarna finns en religiös rättsordning. Den federala sharia-domstolen dömer i första hand i mål som gäller familjerätt och islamska moralbrott samt har rätt att ogiltigförklara lagar som bedöms stå i

konflikt med islam. Hudood-lagarna från 1979 straffbelägger mord, stöld, hädelse, äktenskapsbrott, våldtäkt utanför äktenskapets ramar, konsumtion av alkohol och hasardspel. De har dock i första hand använts ifråga om äktenskapsbrott. Äktenskapsbrott (zina) är enligt Hudood belagt med dödsstraff genom offentlig stening eller offentlig piskning med 100 slag, men straffen omvandlas ofta till fängelse.

Ett godtyckligt och informellt system av rättskipning baserad på islamisk rätt och stamtraditioner tillämpas också i de olika stamområdena. Statsmakten har endast begränsad kontroll över denna rättsutövning, i vissa fall eftersom områdena i princip är autonoma. Ting (jirgor) av stamåldermän eller andra ledare ansvarar för rättskipningen. Bland de straff som utdöms vid dessa ting förekommer rivning av hus, spöstraff, stympning, vandring på glödande kol, levande begravning samt avrättning. Straffen verkställs ofta av offrets familj då rätten till hämnd är ett viktigt element i detta rättssystem. Även på landsbygden i provinserna Punjab och Sindh sker traditionell rättskipning genom ”byråd”, så kallade panchayat, som präglas av egenmaktighet och rättsvidrighet. Överrätten i Sindh har förbjudit sådan informell rättskipning, men beslutet efterlevs inte.

Det finns en ombudsmannainstitution i Pakistan. I den mån brott mot mänskliga rättigheter anmäls, sker det dock oftast genom enskilda organisationer. Presidenten tillkännagav 2004 att en nationell kommission för mänskliga rättigheter skulle bildas som bland annat skulle ha rättslig kapacitet att föra talan i fall när individens rättigheter kränkts. Detta åtagande gjordes i samband med att Pakistan invaldes till FN:s råd för mänskliga rättigheter år 2006 och under granskningen av Pakistan i rådet (UPR) 2008. Ministeriet för mänskliga rättigheter har sedan dess utarbetat ett lagförslag om att upprätta en kommission. Trots att nationalförsamlingens utskott för mänskliga rättigheter har godkänt förslaget har det dock ännu inte satts upp på nationalförsamlingens dagordning.

7. Straffrihet

Enligt konstitutionen saknar domstolar i Pakistan rätt att lagföra presidenten, en fråga som för närvarande är föremål för prövning i högsta domstolen. . Försvarsmakten har sedan tidigare en separat rättsordning för brott och disciplinförseelser. I samband med militära övergrepp på civilbefolkningen ställs sällan någon person till ansvar.

Media rapporterar regelbundet om grova övergrepp av polisen. Dessa leder sällan till några påföljder. . Disciplinstraff i form av förflyttning eller avsked förekommer allt oftare men fortfarande är det få polismän som lagförs för sina handlingar. Som en följd av straffrihetskulturen är allmänhetens förtroende för polismakten mycket lågt.

Vid brott med islamistiska eller traditionella förtecken finns det en stark tendens att undvika lagföring av politiska skäl eller för att undvika protester. Personerna misstänkta för attentatet mot den danska ambassaden 2008 friades nyligen av domstol från alla misstankar. Brotts som begås mot personer som tillhör minoriteter lagförs mer sällan än andra brott och offrens utsagor verkar inte tillmätas samma trovärdighet. De omfattande polisövergreppen mot personer som tillhör minoriteter gör att dessa ofta avstår från att anmäla brott för att slippa kontakt med polisen.

Bristerna i polisväsendet och införandet av de islamska lagarna om rätt till vedergällning (qisas) () och blodspengar (diyat) 1990 har gjort att rättsskipning i stor utsträckning blivit en privat angelägenhet. Även vid grova brott som till exempel mord kan brottsoffret eller dennes arvingar förlåta en gärningsman, vilket oftast sker mot penningersättning, men ibland också efter hot och utpressning. Det uppskattas att 20 procent av alla mord undgår rättslig prövning på grund av att familjen förlåter gärningsmannen. 2004 gjordes strafflagen tydligare när det gäller så kallade hedersmord. Dessa omnämns nu specifikt i lagen som straffbar gärning och straffen har skärpts. Förändringen är dock uppenbart otillräcklig eftersom brottsoffrets arvingar, vilka i många fall är de som anstiftatmordet, fortfarande kan benåda gärningsmannen enligt diyat.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Yttrandefriheten skyddas, med vissa undantag, i artikel 19 i den pakistanska grundlagen. Med den demokratiska utvecklingen i Pakistan har yttrande- och tryckfriheten förbättrats. Flera relativt oberoende medier, inklusive flera privata TV- och radiokanaler finns. Medias möjlighet att rapportera från de oroliga områdena FATA, KPK och Balochistan är fortsatt mycket restriktiv. Journalister tillämpar i regel en viss självcensur i känsliga frågor, som till exempel nationell säkerhet, Kashmir och Pakistans kärnvapenprogram. I samband med utlysningen av en Muhammedkarikatyr tävling på Facebook våren 2010 stängdes både Facebook och Twitter ner under en tid. Direktcensur tillämpas vanligtvis endast för sådant som betraktas som obscen eller på annat sätt stötande. Det finns ett bra utbud av internationell litteratur, men böcker måste passera den statliga censuren innan de kan tryckas i Pakistan. Litteratur och konst är i allmänhet fria medan film censureras.

Pakistans myndighet för översyn av media, PEMRA, styrs av en ny lagstiftning från 2009, "*Pakistan Electronic Media Regulatory Authority Rules*". Lagen ger PEMRA rätt att kontrollera nyhetsinnehållet och utfärda böter vid överträdelser.

Informationsministeriet kontrollerar och sköter landets viktigaste nyhetsbyrå, *Associated Press of Pakistan* och regeringen äger *Pakistan Television* och *Pakistan*

Broadcasting Corporations vilket avspeglas i dessa mediers bevakning. Det händer att internationella kanaler utsätts för censur genom indragna sändningstillstånd. Det finns flera engelsk- och urduspråkiga dagstidningar och tidskrifter som kritiskt granskar regeringen.

Att arbeta inom media har i Pakistan har alltid varit förknippat med risk, men under 2010 har landet blivit det farligaste landet i världen att verka i som journalist. Enligt den enskilda organisationen *Committee to Protect Journalists* (CPJ) dödades tio journalister under 2010. Fler än 70 journalister skadades i olika dåd och omkring tio har kidnappades och torterades. Därtill har flera hotats till livet och sett sig tvingade att lämna sina hem eller i vissa fall Pakistan. Journalisten Hafiz Imran tvingade lämna landet efter att ha rapporterat om den uppmärksammade dödsmisshandeln av två bröder i Sialkot den 15 augusti och ha pressat polis och domstol att utreda fallet. Personer som tillhör militanta eller extremistiska grupperingar misstänks ligga bakom huvuddelen av dessa brott, men beskyllningar riktas även mot myndigheter och Pakistans underrättelse- säkerhetstjänst (ISI).

I juli 2010 röstade den valda församlingen i provinsen Punjab igenom en resolution som syftar till att inskränka medias möjligheter att kritiskt granska politiskt valda företrädare. Resolutionen kräver att massmediala organisationer ”i nationens intresse” ska avstå ifrån att publicera ”grundlösa, förnedrande och oansvarfulla” program avseende demokratiska institutioner, offentliga representanter och politiska ledare. Bakgrunden till resolutionen är att massmedia uppmärksammat att flera parlamentsledamöter haft falska betyg och titlar.

Grundlagen garanterar föreningsfrihet med undantag för sammanslutningar som hotar nationens säkerhet, den allmänna ordningen eller moralen. Föreningsfriheten gäller dock inte i de federalt administrerade stamområdena (FATA). Studentföreningar är officiellt förbjudna men förbudet tillämpas inte avseende radikala, religiösa studentgrupper som bedriver politisk verksamhet vid universiteten. Vid några tillfällen har regeringen genom artikel 144 i strafflagen inskränkt föreningsfriheten, bland annat under en demonstration anordnad av juristsammanslutningar i mars 2009.

Religionsfriheten är skyddad i grundlagen, men islam är landets officiella religion och grundlagen måste vara förenlig med sharia. Det är enligt lag inte förbjudet att konvertera från islam till annan religion, men muslimer kan ändå räkna med social uteslutning, tortyr eller i värsta fall döden om de väljer att avsäga sig sin tro på islam. Det är förbjudet för icke-muslimer att försöka omvända muslimer till annan religion. Sharialagar har tillåtits i delar av FATA och KPK.

Personer som tillhör ahmadiyya samfund är särskilt utsatta för våld och diskriminering. Flera allvarliga attacker med dödlig utgång har inträffat under senare år. Paragraf 298 i brottsbalken diskriminerar och olagligförklarar flera av ahmadiyernas seder och bruk. För att få ID-kort eller pass tvingas ahmadiyyer att antingen förneka delar av sin tro eller avstå från sitt anspråk att bli kallad muslim.

Straffbalken ger dödsstraff eller livstids fängelse för hädelse eller smädande av heliga muslimska personligheter eller koranen. Lagstiftningen mot hädelse innebär en betydande inskränkning av religions- och yttrandefriheten och missbrukas ofta för att göra upp personliga vendettor. Blasfemilagarna underblåser våld och diskriminering av muslimer, kristna, ahmadiyyer, hinduer med flera på grund av deras tro, och rättssäkerheten uppvisar stora brister i dessa ärenden. I november 2010 dömdes en kristen kvinna, Asia Bibi, till döden för hädelse. EU har såväl lokalt som centralt kritiserat domen. Ett förändringsförslag av de pakistanska blasfemilagarna har lagts fram i parlamentet av parlamentsledamot Sherry Rehman, tidigare informationsminister. Den islamska terroristorganisationen Lashkar-e-Taiba har tillsammans med Talibangrupper utlyst en fatwa mot minoritetsminister Bhatti och Punjabs guvernör Taseer efter att de uttalat sig positivt om en benådning av Bibi och ställt sig bakom en förändring av hädelselagen. Taseer mördades den 4 januari 2011 i Islamabad. Som motiv uppgav gärningsmannen Taseers uttalande att blasfemilagarna var ”svarta lagar”.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Pakistan är en muslimsk, parlamentarisk, federal republik. Statschef är presidenten, som väljs av en valkrets bestående av två kamrar i det federala parlamentet och de numera sex (Azad Kashmir, Baluchistan, Gilgit-Baltistan, Khyber-Pakhtunkhwa, Punjab och Sindh) provinsförsamlingarna. Presidenten utses för en femårig mandatperiod. Det federala parlamentet, som består av nationalförsamlingen och senaten, har den lagstiftande makten. Nationalförsamlingen väljs för en femårig mandatperiod i direkta val och senaten i indirekta val av provinsförsamlingarna. Presidenten utser premiärminister samt guvernörer för provinserna, som ska vara personer som har parlamentets förtroende. Pakistan har styrts av militärregimer under större delen av tiden sedan landet grundades, och armén har fortfarande stort inflytande, om än mer diskret och indirekt sedan demokratiseringen påbörjades 2008.

Efter parlamentsvalet den 18:e februari 2008 bildades en koalitionsregering ledd av *Pakistan People's Party* (PPP). EU:s valobservatörsmission sammanfattade valen som en pluralistisk process som uppnått högre förtroende bland allmänheten än tidigare. Media och allmänhet spelade en viktig roll och gavs bättre insyn än vid tidigare val. Samtidigt konstaterades

missbruk av statliga resurser och partiskhet i statliga media för det tidigare styrande partiet. Sammanfattningsvis bedömdes valprocessen inte leva upp till internationell standard för genuint demokratiska val.

Den 18:e april 2010 antog parlamentet den 18:e ändringen av landets grundlag. Författningsändringarna minskade presidentens makt, bland annat genom att presidenten inte längre har rätt att på egen hand upplösa parlamentet. *North West Frontier Province* ändrade namn till *Khyber-Pakhtunkhwa*, utbildning för barn upp till 16 år blev obligatoriskt och fyra platser i senaten reserveras för personer som tillhör minoriteter. I och med den 19:e ändringen av konstitutionen som signerades av presidenten den 1 januari 2011 stärktes rättsväsendets oberoende genom minskat politiskt inflytande vid utnämning av landets högsta domare.

Det finns 342 i nationalförsamlingen varav 60 är reserverade för kvinnor och tio för icke-muslimer. Det finns 104 senatorer. 17 av platserna i senaten är reserverade för kvinnor och fyra för personer som tillhör minoriteter.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

I maj 2010 introducerade regeringen en ny arbetsrättspolicy. I den nya ambitiösa policyn ges stöd för bildandet av fackföreningar och minimilönen höjs från 6000 till 7000 rupier. Policyn syftar även till att stärka kvinnors rättigheter i arbetslivet, och motverka barnarbete och skuldslaveri. Övervakningskommittéer ska inrättas på distrikts-, provins- och federal nivå för att övervaka genomförandet av arbetslagstiftningen. Steg har även tagits för att socialförsäkringssystemet, *Social Security Ordinance*, ska få bättre spridning och genomföras i hela landet.

Den nya policyn till trots är arbetsförhållandena i Pakistan fortfarande undermåliga och kontrollmekanismer för att upprätthålla lagarna fungerar ännu inte tillfredsställande. Böter för överträdelser av bestämmelserna är låga.

Den så kallade *Industrial Relations Ordinance* som inskränkte industriarbetares rättigheter ersattes 2008 av lagen *Industrial Relations Act*. Ingen överläggning gjordes dock med företagare och fackföreningar och den nya lagen har mötts av omfattande protester bland arbetare.

Beträffande Internationella arbetsorganisationens (ILO:s) åtta så kallade kärnkonventioner gäller följande:

- *Förbud mot tvångsarbete (konventionerna nr 29 och 105)*. Pakistan har ratificerat båda konventionerna. Tvångsarbete förekommer dock i form av

”skuldslateri”, se rubrik 3. Företeelsen är förbjuden sedan 1992 och regeringen har lovat vidta åtgärder för att eliminera förekomsten av tvångsarbete. Under 2009 har flera tusen personer frigivits i distriktsdomstolar.

- *Förbud mot barnarbete (konventionerna nr 138 och 182)*. Pakistan har ratificerat båda konventionerna. Barnarbete är tillåtet från 14 år och är enligt HRCP mycket utbrett. Senaste statistiken visar att 3,5 miljoner barn under 15 år arbetar.

- *Icke-diskriminering i arbetslivet (konventionerna nr 100 och 111)*. Pakistan har ratificerat båda konventionerna. Trots detta missgynnas ofta personer som tillhör religiösa minoriteter vid tillsättningar av offentliga tjänster. Detta gäller särskilt personer som tillhör den kristna minoriteten som ofta förväntas ta de lägsta och tyngsta arbetsuppgifterna. De afghanska flyktingarna utnyttjas också på arbetsmarknaden och utsätts för omfattande diskriminering. Enligt HRCP har kvinnliga arbetare i den formella sektorn ofta lägre lön än sina manliga kollegor.

- *Föreningsfrihet och förhandlingsrätt (konventionerna nr 87 och 98)*. Pakistan har ratificerat båda konventionerna. Trots att bildandet av fackföreningar stöds i den nya arbetspolicyn sker överträdelser, bland annat händer det att fackföreningsledare frihetsberövas på grund av sitt fackliga engagemang.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Enligt Economic Survey of Pakistan 2008-2009 lade regeringen endast 0,55 procent av BNP på hälsorelaterade frågor. Det är en minskning från tidigare år och motsvarar cirka 15 amerikanska dollar per capita. Enligt samma rapport ligger genomsnittet för Sydasiern på 26 USD per capita.

God sjukvård i praktiken ett privilegium förbehållet de välbemedlade, urbana familjerna. Situationen skiljer sig åt mellan olika regioner. Generellt sett är det dålig infrastruktur inom hälsosektorn, låg standard på kliniker och sjukhus och det saknas sjukförsäkringar för de fattigare i samhället.

Tuberkulos, hepatit B och C, polio, denguefeber, mässlingen och andra smittsamma sjukdomar fortsätter att vara ett problem i landet. Antalet rapporterade polio fall under 2010 fortsätter att öka jämfört med 2009, detta trots stora vaccinationskampanjer som omfattat runt nio miljoner barn.

HIV/Aids ökar i landet på grund av bristande information och många högriskgrupper. Enligt UNAIDS fanns det i slutet av år 2009 97 400 personer som lever med HIV. Det rapporteras att fattiga och skuldsatta personer säljer njurar och andra organ. Lagstiftning som reglerar organdonationer saknas.

Efter översvämningarna 2010 uppger FN att det finns 93,5 miljoner undernärda personer i Pakistan. De stigande matpriserna i landet riskerar ytterligare förvärra situationen.

12. Rätten till utbildning

Enligt HRCP investerade Pakistan under 2008 2,1 procent av BNP i utbildning, en något lägre andel än tidigare år. Läskunnigheten för vuxna (över 15 år) har enligt UNICEF nått 55 procent men är betydligt lägre bland kvinnor (35,4 procent) än bland män (64,1 procent). Skolgång är numera formellt obligatorisk men regeringen klarar i praktiken inte av att erbjuda grundskola till alla barn i skolålder. Framför allt på landsbygden är infrastrukturen dåligt utvecklad. Där det finns skolor är dessa ofta i dåligt skick.

Ojämligheten mellan könen är påtaglig, 59 procent av flickorna och 72 procent av pojkarna skrivs in i grundskolan, och då har ändå flickornas inskrivningar ökat med 25 procent senaste fem åren. I vissa eftersatta områden, i till exempel FATA och KPK, där gemensam undervisning inte är tillåten saknas ofta utbildade kvinnliga lärare. Talibaner och andra militanta islamister har i samma områden under 2010 sprängt de flesta flickskolor.

Skolgången är avgiftsfri men läromedel och skoluniformer måste betalas av föräldrarna. Som komplement till de offentliga skolorna ökar antalet privatskolor i landet. Dessa riktar sig framför allt till mellan- och överklass. Bristen på bra och billiga skolor gör att många föräldrar skickar sina barn till koranskolor, madrassas, där barn erbjuds gratis kost och logi. Extremistiska grupper rekryterar aktivt ungdomar från madrassas.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Fattigdomen i Pakistan är utbredd, men det är svårt att hitta pålitlig information. Den nationella statistiken som anger att 24 procent av befolkningen lever under den nationella fattigdomsgränsen, som definieras med ett minimiintag av kalorier per dag, kan ifrågasättas. Enligt Världsbankens uppskattningar lever två tredjedelar av Pakistans befolkning på mindre än två dollar om dagen och antalet ökar som en följd av översvämningarna.

Den senaste översvämningsskatastrofen, den finansiella krisen, brist på bränsle, elektricitet och gas samt ökade levnadskostnader på grund av hög inflation har haft en stor negativ inverkan på fattigdomen och den framtida utvecklingen i landet. Trots detta har Pakistan, enligt UNDP:s index över mänsklig utveckling för 2010, förbättrat sin relativa utvecklingsnivå i världen och hamnar på plats 125 av 169 länder.

Bristen på boende är stor. Många fattiga i städerna bor i olagliga, men ofta tolererade, slumliknande boställningar. Inflyttningen från landsbygden till städerna är stor. Det beräknas att omkring 1,9 miljoner hem förstördes eller skadades under översvämningarna 2010.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Den pakistanska grundlagen garanterar likhet inför lagen oavsett kön och Pakistan har ratificerat FN:s kvinnokonvention, CEDAW, och konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, ICCPR. Trots reservationerna till ICCPR erbjuder båda instrumenten en viktig utgångspunkt för uppföljning av utvecklingen av rättigheter i landet.

Det finns flera kvinnodiskriminerande lagar, framförallt knutna till islamiseringen av Pakistan, som står i konflikt med garantierna som ges i grundlagen och begränsar kvinnors tillgång till rättvisa. Detta gäller framför allt de så kallade hudoodlagarna (*Hudood Ordinances*) från 1979 om äktenskapsbrott, bevislagen (*Law of Evidence*) från 1984 om värdet av en kvinnas vittnesmål och medborgarskapsakten (*Citizenship Act*) från 1951 som förbjuder pakistanska kvinnor att överföra sitt pakistanska medborgarskap till en utländsk man. De lagändringar som gjorts är otillräckliga för att skydda kvinnors rättigheter. Abort är olagligt i Pakistan.

Det system för att kvotera in kvinnor i de federala och provinsiella parlamenten som infördes 2002 har bidragit till att kvinnor deltar i det demokratiska beslutsfattandet i Pakistan i högre utsträckning. Efter valet 2008 är 22,2 procent av ledamöterna i nationalförsamlingen kvinnor. Motsvarande andel i de provinsiella församlingarna är 19,9 procent. Talmannen i nationalförsamlingen är en kvinna.

Betydligt färre kvinnor än män röstar, framförallt i stamområden och andra traditionella regioner. Det förekommer ofta hot och trakasserier för att avhålla kvinnor från att använda sin rösträtt. Trots de senaste årens reformer är kvinnor fortsatt starkt underrepresenterade i det politiska livet. För att kunna rösta, och ställa upp på valbar plats i demokratiska val i Pakistan måste man ha ett nationellt identitetskort (NIC). EU:s valobservatörsmission har rekommenderat regeringen att göra särskilda ansträngningar för att uppmuntra kvinnor att ansöka om NIC. Vidare har rekommenderats att ytterligare åtgärder vidtas för att främja kvinnors medverkan i valprocessen och se till att de manliga och kvinnliga proportionerna i röstlängden motsvarar deras delar av väljarkåren och att politiska partier bör reservera beslutsfattande och ledarpositioner för kvinnor.

Under starka protester från de islamistiska partierna antog parlamentet i november 2006 ett förslag om ändring av Hudood-lagen, *Protection of Women Bill*, som syftat till att separera brotten våldtäkt och otukt. Förslaget har dock

ännu inte röstats igenom i senaten. Våldtagna kvinnor har hittills löpt en betydande risk att dömas för otukt på grund av bevissvårigheter. Genom det nya förslaget ska det också gå att döma våldtäktsmän som inte erkänt, något som tidigare i praktiken varit omöjligt på grund av kravet på fyra närvarande manliga muslimska vittnen. Som en eftergift till de konservativa krafterna kriminaliserades samtidigt otukt i den sekulära strafflagen.

I augusti 2009 röstade nationalförsamlingen igenom ett förslag om att förebygga och skydda mot våld i hemmet. Förslaget, som fortfarande ligger hos senaten, siktar på att vidga definitionen av våld i hemmet samt att kriminalisera alla typer av repressiv och skymfande behandling i hemmet. Den 9 mars 2010 undertecknade presidenten en lag mot sexuellt ofredande av kvinnor på arbetsplatsen. Minst 43 ministerier har anammat bestämmelserna och infört en uppförandekod.

Våld är en av de mest allvarliga problem som kvinnor i Pakistan ställs inför. Enskilda organisationer rapporterar ofta om hedersmord, brännskador, syreattacker, våld i hemmet, stympning, våldtäkt, sexuellt ofredande och wani/swara (när kvinnor eller flickor säljs eller ges bort enligt traditioner för att få en lösning på dispyter). I delar av KPK och FATA har talibaner och andra fundamentalistiska element infört sharialagar, sprängt flickskolor och marknader med framför allt kvinnliga besökare, tvingat kvinnor att bära slöja och pryglat eller till och med halshuggit kvinnor anklagade för omoraliskt beteende.

Tvångsgiftermål förekommer. Av Pakistans grundlag följer att ingen kan tvingas in i giftermål, men denna rättighet efterlevs inte. Arrangerade äktenskap är norm i alla samhällsklasser. I synnerhet på landsbygden gifts flickor bort i unga år, cirka en tredjedel som underåriga. Efter giftermålet är kvinnan ofta helt utlämnad till mannen och hans familj. En kvinna som vägrar gifta sig med en av familjen utvald person har små möjligheter att få skydd av myndigheterna. Skilda kvinnor har låg status och riskerar att förlora vårdnaden om sina barn.

Handel med kvinnor och flickor förekommer. Pakistan uppges vara både ett ursprungsland och en destination för handeln och kvinnor lockas eller bortförs för att bli hustrur, arbetskraft eller prostituerade. En lag mot handel och smuggling av människor antogs hösten 2002, men har inte tillämpats effektivt.

15. Barnets rättigheter

Över 50 procent av Pakistans befolkning är under 18 år. Barnets rättigheter är svårt eftersatta trots att en rad lagar antagits för att tillgodose dem. Regeringen strävar efter att reformera lagstiftningen så att den blir förenlig med barnkonventionen, inte minst när det gäller att stoppa barnarbete. I kontrast till

kvinnornas situation är de största problemen inte konservativa krafter eller brist på relevant lagstiftning, utan att de lagar som finns inte efterlevs.

Barnadödligheten i landet är hög och enligt FN:s barnfond (UNICEF) överlever tio procent av landets barn inte sin femte födelsedag. Diarré, lunginflammation eller sjukdomar som går att förebygga är de viktigaste dödsorsakerna. 39 procent av de pakistanska barnen är undernärda och saknar tillgång till rent vatten och sanitet. Över 2,8 miljoner barn har påverkats av årets översvämningar och utsattheten för sjukdomar och undernäring har ökat.

Enligt HCRP finns det 3.5 miljoner barn under 15 år som är inblandade i barnarbete och ofta handlar det om riskfyllda arbeten. Inofficiella källor menar att siffran kan vara betydligt högre. Även här finns risken att översvämningarna kommer att resultera i att fler barn tvingas arbeta för att hjälpa till att försörja familjen.

Pakistan har undertecknat "*Stockholm Declaration and Agenda for Action*" och "*Plan of Action against Sexual Exploitation of Children*". Trots detta är barnprostitution vanligt förekommande i landet. Pakistan är ett av få länder i världen där pojkar är lika utsatta som flickor för sexuellt utnyttjande, och i vissa områden finns det till och med en social acceptans för detta.

Sedan 2005 har den pakistanska regeringen och Förenade arabemiraten i samarbete med UNICEF repatrierat 850 professionella barnryttare som deltagit i hästkapplöpning och återfört dem till sina familjer. I september 2010 beslutade Pakistans Högsta domstol att 1000 dollar skulle betalas ut till barnryttare som återförts till Pakistan.

I storstäderna finns ett växande problem med gatubarn. Enligt HCRP levde närmare 1,5 miljoner barn på gatan i slutet av 2009, huvudsakligen beroende på avsaknad av utbildning och socialt skydd. Enligt UNICEF är bara drygt hälften av Pakistans 19 miljoner barn i grundskoleålder inskrivna i skolor och en stor del av dessa avbryter sina studier i förtid. Kvaliteten på undervisningen varierar i landet, men låg standard, lärarbrist, överdimensionerade skolklasser och dålig skolmiljö är mycket vanligt. Äga rapporteras förekomma trots rikstäckande förbud.

Straffbarhetsåldern för barn är sju år. Barn som är äldre än tolv år jämställs med vuxna i straffhänseende. Genom lagen om behandling av minderåriga i rättsystemet (*Juvenile Justice System Ordinance*) avskaffades dödsstraff för barn under 18 år. Det är numera förbjudet att hålla minderåriga fängslade tillsammans med vuxna, men i praktiken är detta fortfarande praxis på grund av bristen på ungdomsfängelser. Fängslade mödrar har ofta sina barn med sig i fängelse.

I Islamabad har det med hjälp av UNICEF etablerats ett ombudsmannakontor dit barn kan vända sig med klagomål. Det är det första barnombudsmannakontoret i Sydasien.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Pakistan erkänner religiösa minoriteter. Av Pakistans befolkning beräknas runt tre miljoner vara kristna, två miljoner hinduer och 1,5 miljoner ahmadiyyer. Av den stora muslimska majoriteten uppskattas 20 procent vara shia-muslimar. Andra minoriteter är kalasher, ismaeliter, sikher, buddhister, parser, bahaier med flera.

Pakistansk lag och myndigheter skyddar inte i tillräcklig utsträckning personer som tillhör minoriteter. Ett allvarligt problem är lagstiftningen mot hädelse, som ofta används för anklagelser riktade mot personer som tillhör minoriteter, och regeringens oförmåga att skydda dessa mot våldshandlingar. Dådet i Gojra den 1 aug 2009 då en mobb mordbrände en kristen samfällighet på grund av påstådd hädelse av koranen, med kvinnor och barn bland de döda, är bara ett exempel. Kristna Fanish Masih som anklagades för blasfemi och senare hittades död i fängelset är ett annat.

Ahmadiyyas betraktas i landet som avfällingar från islam, trots att de själva ser sig som muslimer. Deras religionstillhörighet noteras i passen och de kan bestraffas om de använder muslimsk terminologi och muslimska ritualer. De tillåts inte genomföra pilgrimsresor till Saudiarabien och flera av deras moskéer har förseglats eller konfiskerats av andra muslimska samfund. De har inte rätt att begravas på muslimska begravningsplatser. Ahmadiyya minoriteten drabbas ofta av religiöst motiverade våldsgärningar och rättsliga myndigheter tenderar att betrakta våld mot dem som mindre allvarligt. Fundamentalistiska muslimska ledare agiterar öppet mot ahmadiyyas utan rättsliga ingripanden från myndigheterna.

Det sker upprepade attacker från extremistiska grupper mot minoriteternas heliga platser. Den 28 maj 2010 attackerade militanta extremister två ahmadiyyamoskéer i Lahore, 94 personer dog och över 100 skadades. Även kyrkor och sufitempel har utsatts för bombattentat.

Hinduer kan lagligen inte registrera sina äktenskap i Pakistan. Detta har lett till att 65 procent av hinduiska barn inte kunnat registreras eftersom föräldrarnas vigselbevis är ett krav. Högsta domstolen har uppmanat regeringen att se över regelverket.

Sekteristiskt våld mellan sunni- och shiamuslimer är vanligt. Den 1 september 2010 genomfördes tre självmordsbombningar mot shia processioner i Lahore, 38 personer dödades och över 250 skadades. Den 3 september 2010 attackerades en Shia procession i Quetta, 74 personer dog och 160 skadades.

Dödsdomen mot den kristna fembarnsmamman Asia Bibi i november 2010 har väckt starka internationella protester och ett förslag till förändring av hädelselagen har lagts fram i parlamentet. Konservativa mullor har starkt motsatt sig alla typer av förändringar av lagen. De hotar med vedergällning och har satt ett pris på Bibis huvud. Inga lagliga åtgärder har ännu vidtagits mot dessa mullor.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Homosexuella handlingar är straffbara med fängelse. Homosexuella, bisexuella och transpersoner utsätts regelmässigt för diskriminering.

18. Flyktingars rättigheter

Pakistan har inte ratificerat 1951 års flyktingkonvention eller antagit någon nationell lagstiftning för att bevilja asylsökande flyktingstatus, men i praktiken samarbetar regeringen med UNHCR och *International Organization for Migration* (IOM) i flyktingfrågor. Landet har, sedan den sovjetiska invasionen av Afghanistan 1979, tagit emot en av de största flyktinggrupperna i världen. Ett program för att registrera de afghanska flyktingarna och utfärda särskilda ID-kort, *Proof of Registration* (PoR), och ge rätt till skolgång och hälsovård har genomförts. Tillsammans med UNHCR sattes det i början av 2007 upp en återvändarplan som syftade till att alla afghanska flyktingar skulle ha återvänt i slutet av 2009. På grund av säkerhetssituationen har planen inte gått att genomföra och det finns i nuläget ca 1,7 miljoner afghanska flyktingar i landet. Hälften av dessa är födda i Pakistan.

Regeringen och UNHCR har kommit överens om att förlänga PoR för afghaner till 2012. Detta ger afghaner möjligheten att stanna i Pakistan tills det blir möjligt att återvända. Även om de pakistanska ansträngningarna är berömvärda marginaliseras afghaner ofta och trakasserier från polisen är vanliga.

De militära operationerna i FATA och NWFP ledde till att över två miljoner personer flydde sina hem under 2009. Problemet med internflyktingar förvärrades ytterligare med översvämningarna i juli och augusti 2010, som påverkade cirka 20 miljoner människor. Trots stora internationella hjälpinsatser lever fortfarande över sju miljoner människor i provisoriska läger (december 2010).

19. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Antalet personer med funktionsnedsättning i Pakistan är relativt högt och situationen för dessa personer är mycket utsatt. Barn med funktionsnedsättning tas oftast om hand av sina föräldrar, och ibland av välgörenhetsorganisationer. Annars göms de som regel undan och har små möjligheter att integreras i samhället och få tillgång till skolgång och hälsovård. Staten har lagstiftat att minst två procent av anställningarna inom privata och offentliga institutioner ska gå till personer med funktionsnedsättning. Företag kan dock välja att istället ge donationer till en särskild fond. En särskild myndighet har inrättats för att hjälpa till att finna förvärvsarbete åt personer med funktionsnedsättning.

I en del större städer har ett fåtal speciella centra för personer med funktionsnedsättning öppnats som ger möjlighet till sjukgymnastik och yrkesträning. För vissa typer av sjukdomar och funktionsnedsättning finns relativt god sjukvård att tillgå. Som regel har dock endast välbeställda möjlighet att utnyttja denna vård.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Såväl internationella som nationella organisationer för mänskliga rättigheter tillåts verka i Pakistan även om det traditionellt finns viss misstänksamhet från myndigheternas sida gentemot enskilda organisationer. Några av de mer aktiva enskilda organisationerna är HRCP, *Asian Human Rights Commission*, *Aurat Foundation*, *Agha Khan Foundation*, *Transparency International* och *Jinnah Institute*.

Sedan 1980 talet har det civila samhället utvecklats och är aktivt inom det civila, politiska, kulturella och ekonomiska livet i Pakistan. Registreringen och regelverket för civila organisationer har förbättrats och förenklats sedan valet 2008. Det finns ett behov av att harmonisera bestämmelserna inom området för att tillåta tillräcklig frihet för det civila samhället och intresseorganisationer att verka, men samtidigt försäkra sig om tillräcklig insyn och kontroll för att terroristgrupper inte ska kunna använda sig av denna typ av organisationer för terroristverksamhet.

Hot mot människorättsförsvarare förekommer ofta från extremistiska grupper. Organisationer som arbetar med kvinnors rättigheter och andra mänskliga rättigheter anklagas regelbundet för bristande moral, korruption, slöseri och försök att införa anti-muslimska, västliga värderingar. Polisen gör lite för att skydda organisationer och individer som arbetar för mänskliga rättigheter mot hot och trakasserier från religiösa partier och extrema grupper.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

En stor del av de personer som påverkats av översvämningarna 2010 har fått hjälp med mat, vatten, sjukvård och tak över huvudet tack vare enorma internationella insatser. EU har föreslagit unilaterala handelslättnader för Pakistan i WTO och Sverige ökade sitt humanitära bistånd för 2010.

EU har lokalt gjort flera tematiska framställningar till den pakistanska regeringen om de mänskliga rättigheterna. Bland annat om yttrandefriheten och situationen för personer som tillhör religiösa minoriteter. EU har även tagit fram en lokal strategi för att ge försvarare av mänskliga rättigheter bättre stöd i Pakistan.

Under Sveriges ordförandeskap i EU det andra halvåret 2009 tog EU fram en gemensam strategi för ett ökat engagemang i Pakistan. Strategin inkluderar en kontinuerlig dialog i frågor som rör mänskliga rättigheter.

Sveriges humanitära stöd till Pakistan ökade från 73 miljoner kronor år 2009 till cirka 282 miljoner kronor år 2010. Medlen har kanaliserats genom FN, Svenska kyrkan, PLAN, Rädda Barnen och Röda Korset.